FORMÁLNÍ STRÁNKA

Struktura skutkové podstaty trestného činu /SkpTČ/

SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA

a. r. 2011/2012

prof. JUDr. V. Kratochvíl

Pojem **subjektivní stránky TČ** (SSTČ):

ve smyslu *zásady trestní odpovědnosti za vinu* charakterizuje SSTČ samotný TČ z hlediska *vnitřního*, tj. z hlediska *psychiky* pachatele, která zahrnuje určitým způsobem formální a materiální stránku TČ (jejich příslušné znaky …)

v té souvislosti je nutno* ODLIŠOVAT *pojmy:

vina: **pojem *širší* ...**

zaviněné naplnění znaků subjektu, objektivní stránky a objektu TČ (nikoliv již subjektivní stránky samé…)

zavinění: **pojem *užší* než vina ...**

Pojem zavinění (Z) v trestním právu:

- **psychický vztah pachatele k jeho *J + N + PV (mezi J + N)*: …zda a do jaké míry *je* pachatel po stránce formální a materiální svým zaviněním (do svého zavinění) zahrnul, včetně znaků subjektu samotného ...**
- **znaky subjektivní stránky:**
  - ***zavinění* (obligatorní zn.)**
  - ***pohnutka, záměr, cíl* (fakultativní zn.)**
- **složky zavinění:**
  - ***vědomostní, představová*** (vnímání objektivního stavu věci a představ o něm v době spáchání, páchání trestného činu …) má podobu **soudu:**
    - ***apodiktického* (100% jistota, že následek nastane …),**
    - ***asertorického* (prostá jistota, že následek nastane …),**
    - ***problematického* (nejistota, že následek nastane ...)**

  - ***volní*** (vůlí daná zaměřenost na skutečnosti TP relevantní ***J+N+PV***)
    - ***chtění, srozumění, smíření* – *kladná* vůle (úmysl)„+“**
    - ***nechtění, nesrozumění, nesmíření* – *záporná* vůle (nedbalost)„-“**

nelze tvrdit, že nedbalost postrádá vůli, i nedbalost musí být spojena s vůlí pachatele, buď jen *záporné* hodnoty (nedbalost vědomá), anebo s vůlí, která *kvalifikovaně* absentuje, ačkoliv dána býti měla (nedbalost nevědomá);

také složka představová u nedbalosti nevědomé *kvalifikovaně chybí* zcela a v důsledku toho *kvalifikovaně absentuje* i složka volní;

jádro kriminální povahy *„kvalifikované“* absence složky představové a v důsledku toho i složky volní v případě *nedbalosti nevědomé* spočívá právě v požadavku, aby pachatel, vzdor své konkrétní nevědomosti stran možnosti poruch či ohrožení o nich věděl, a sice vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům nutně a zároveň v rámci svých možností;

Přehled forem zavinění (Z) v trestním právu – obecně

- **základní:**
  - **ÚMYSL (Ú) § 15 + NEDBALOST (Ndb) § 16**
- **odvozené:**
  - **Ú přímý (ÚPř) § 15/1, a)**
  - **Ú nepřímý / eventuální (ÚNepř/Ev) § 15/1, b)/2**
  - **Ndb vědomá- prostá (NdbV) § 16/1, a)**
  - **Ndb nevědomá-prostá (NdbN) § 16/1, b)**
- **subodvozené:**
  - **Ú přímý – s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (tzv. premeditace, § 140/2)**
  - **Ú nepřímý / eventuální - s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (tzv. premeditace, § 140/2)**
  - **Ndb *vědomá* – hrubá (NdbVH) § 16/1, a), 2**
  - **Ndb *nevědomá* – hrubá (NdbNH) § 16/1, b), 2**

Základní: **ÚMYSL [§ 15 odst. 1 písm. a), b), odst. 2, *§ 140 odst. 2*]**

Odvozená:

přímý ***věděl*** ***chtěl***

eventuální ***věděl*** ***byl srozuměn, smířen***

Subodvozená:

přímý – s rozmyslem *nebo* ***po předchozím uvážení (premeditace)*** ***věděl,*** neboť si **rozmyslel** nebo **naplánoval**

chtěl

eventuální – s rozmyslem *nebo* ***po předchozím uvážení (premeditace)*** ***věděl,*** neboť si **rozmyslel** nebo **naplánoval**

byl srozuměn, smířen

Základní: **NEDBALOST [§ 16 odst. 1písm. a), b), odst. 2, *§ 224*]**

Odvozená:

vědomá-prostá ***věděl*** ***nechtěl, nebyl srozuměn, smířen,*** protože spoléhal na *nepřiměřené důvody*

nevědomá-prostá ***nevěděl*** ***nemohl chtít, být srozuměn, smířen,*** *ač vědět měl a mohl*

Subodvozená:

vědomá - hrubá ***věděl*** ***nechtěl, nebyl srozuměn, smířen,*** protože ***zřejmě bezohledně*** spoléhal na *nepřiměřené důvody*

nevědomá - *hrubá* ***nevěděl*** ***nemohl chtít, být srozuměn, smířen,*** ač vzdor ***zřejmé bezohlednosti*** *vědět měl a mohl*

Rozhraničení* ZÁKLADNÍCH a ODVOZENÝCH *forem zavinění z hlediska viny

ÚPř: věděl (AP, AS, PR) + chtěl /§ 316 odst. 1TrZ, ...s cílem…/

ÚEv: věděl (AS, PR) + srozuměn, smířen /§ 140 odst. 1 TrZ/

hranice ÚEv a NedbV vede na pomezí VOLNÍ složky Z

NedbV: věděl (AS, PR) + nechtěl, nebyl srozuměn, nesmířen, spoléhal, že… /§ 147 TrZ/

NedbN: nevěděl + nechtěl, nebyl srozuměn, nesmířen, ač vědět měl a mohl vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům /§ 148 TrZ/- kriminální podstata ***kvalifikované absence*** složky představové a volní

Hranice mezi ***subodvozenými*** formami Z: viz učebnice

Nezaviněné jednání … nevěděl … a neměl nebo nemohl vědět, že..., vzhledem k okolnostem nebo svým osobním poměrům...

Nové formy zavinění v TrZ

ÚEv: … *smíření* ...

- **§ 15 odst. 1, b), 2** = srozuměním se rozumí **i** ***smíření (se)*** pachatele s možným následkem ...
  - ***smíření (se)*** stojí **POD** srozuměním, tj. ještě *v rámci* ÚEv, ale **NAD** nechtěním, tj. *mimo* Ndb...
  - tím se umožní postihnout jako ÚTČ případy pachatelovy **„nulitní“** vůle neboli ***(trestněprávní) lhostejnosti pravé*** (TrZ tu zpřísnil postih, neboť podle tz (140/1961) byly tyto případy pokryty Ndb)
  - ***lhostejnost nepravá*** (pachateli je jedno, zda následek nastane či nenastane ...) byla a je vždy posuzovaná jako ÚEv …

ÚPř, ÚEv: … *premeditace* ...

- **§ 140** odst. 1/ vražda prostá (***dolus repentinus***)…
- **odst. 2/ *vražda s rozmyslem* nebo *po předchozím uvážení***; zpravidla ve spojení s ÚPř (***dolus preameditatus***)...

„srozumění“ pachatele ve smyslu § 15 odst. 2 TrZ zahrnuje nejen *kladnou* jeho vůli jako dosud (§ 4/b) tz), včetně lhostejnosti *nepravé*, nýbrž i její nižší, stále však kladný *stupeň*, resp. hodnotu, tj. pouhé smíření se pachatele s možným následkem;

„*smíření*“ se nepředstavuje *negativní* vůli ve smyslu nedbalosti (tj. nechtění, § 16 TrZ), ale ani *pozitivní* vůli v tradičním významu dosavadního „srozumění“, je však (toto smíření) v daném kontextu a smyslu *trestněprávní* lhostejností *pravou* spadající proto ještě pod eventuální úmysl;

„*smíření*“ se znamená, že pachatel při vážné představě možných trestněprávních následků za současně realizovaného jednání, které k nim může vést a které naplňuje příslušnou skutkovou podstatu, spoléhá, že nenastanou, a to (i) *pro svou nějakou iracionální úvahu, důvod*, takže se s těmito následky – logicky - musí alespoň *smířit*, pokud při jejich představě jako možných přesto jednal;

NedbH:

- **§ 16 odst. 1, a), b), 2**
  - přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o jeho ***zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným trestním zákonem***
- měla by nahradit dosavadní *vědomou nedbalost* jako minimální formu nedbalostního zavinění podle bývalé právní úpravy; srov. § 256c tz (předlužení) a § 224 TrZ (způsobení úpadku);
- na rozdíl od předchozí úpravy, která specifikovala formu nedbalosti jako nevědomou, TrZ požaduje pouze hrubou nedbalost, *aniž ji dále specifikuje* jako vědomou, či nevědomou; k naplnění příslušné SkP postačí proto i nedbalost hrubá *nevědomá;*

KAZUISTIKA

Ad § 15/1, b) /2: smíření (se)

„případ slečny ze střelnice“

Na jarmarku slíbí Alois Bedřichovi peníze v případě, že Bedřich sestřelí skleněnou kouli, kterou bude držet v ruce majitelka pouťové střelnice, aniž ji při tom zraní. Bedřich ví, že je jako střelec nejistý, a považuje proto za velice pravděpodobné, že trefí nikoliv kouli, nýbrž onu dámu. Vzdor tomu střílí, neboť chce získat odměnu, a zasáhne majitelku střelnice. „Schválil“, resp. „smířil se“ se tak Bedřich se zraněním této dámy, ačkoliv (i když) se připraví o odměnu?“ Lze se domnívat, že ano, takže by se nemohl dovolávat dobrodiní nedbalosti. I když si nejistý střelec na jarmarku nepřál výsledek, který přesto způsobil, mohlo by to signalizovat naopak nechtění, tedy nedbalost. Jelikož však přesto jednal (vystřelil), musel být se zraněním přinejmenším smířen.

***O nedbalost* by šlo, pokud by byl Bedřich vynikajícím střelcem a někdo do něj při výstřelu strčil ..., spoléhaje, bez přiměřených důvodů, že právě k tomuto nedojde …**

„případ zastřeleného kamaráda (delaborované náboje)“

rozh. NS ČR, sp. zn. 3 Tdo 842/2009

„dopravní nehoda na Konečného náměstí“

rozh. MS v Brně, sp. zn. 9 T 192/2010, rozh. KS v Brně, sp. zn. 3 To 1/2011, rozh. NS, sp. zn. 8 Tdo 709/2011

KAZUISTIKA

Ad § 16/1, a) /2: ***hrubá nedbalost vědomá***

„případ neodpovědného bagristy“

Bagrista, zaměstnanec firmy specializované na výkopové práce, byl vyslán na instruktáž o tom, jak pracovat s nově zakoupenou technikou na hloubení rýh a pokládání vysokonapěťových a jiných kabelů. Namísto instruktáže celý den strávil v restauračním zařízení, s tím, že si dodatečně sehnal formální potvrzení o jejím absolvování.

Po převzetí nové techniky, při práci s ní, porušil pokládanou kabelizaci a způsobil tak škodu velkého rozsahu.

Jako pachatel věděl, že bez náležité instruktáže ohledně nové techniky nemusí bezpečně zvládnout práci s ní a může tak způsobit závažné škody na cizím majetku.

Skutečnost, že se vědomě vyhnul povinné instruktáži, jakož i s přihlédnutím ke všem ostatním okolnostem případu, zřejmě bezohledně a bez přiměřených důvodů spoléhal, že práci s novou technikou i tak zvládne bez potíží a škody nezpůsobí.

Tímto svým přístupem k požadavku náležité opatrnosti osvědčil zřejmou bezohlednost vůči cizímu majetku, který poškodil.

Trestní odpovědnost podle § 277/1, 2 písm. a) TrZ.

Prostá nedbalost **by byla namístě, pokud by způsobil stejnou škodu, kdy se mu za deště příslušná technika sesunula a došlo by tak k přerušení pokládaného kabelu. Zde by se jednalo o běžnou neopatrnost, nespojenou se zřejmou bezohledností.**

Trestní neodpovědnost podle § 277/1, 2 písm. a) TrZ.

Vztah zavinění k FORMÁLNÍ stránce TČ

Z + FSTČ = § 13 odst. 1 TrZ (PP + Tr+ ZnSkP)

trestnost TČ danou ve znacích SkPTČ zaviněním **není zahrnuta**; neznalost trestnosti činu se posuzuje podle zásady platné pro negativní právní omyl (ignorantia iuris nocet – neznalost práva / zákona škodí/neomlouvá), požadovat zavinění ve vztahu k trestnosti by odsoudilo TPH k neúčinnosti; např. pachatelova neznalost § 302 TrZ (týrání zvířat) nevylučuje jeho úmysl, nepřihlíží se k ní ...

protiprávnost TČ vyjádřenou dikcí TrZ („protiprávně“, „neoprávněně“, „bez povolení“, tzv. „nedovolenost“) a plynoucí také z jím (TrZ) ***dovolaných*** mimotrestních právních předpisů (blanketem, odkazem) zaviněním **je zahrnuta**, neboť ve vztahu k nim se musí zkoumat jejich pachatelova znalost („vědění“); v případě neznalosti platí **§ 19 TrZ**; např. pachatel neví, že auto řídí neoprávněně (§ 207 TrZ), neví, že porušil devizový zákon (§ 247 TrZ) ...

++

protiprávnost TČ plynoucí z jím (TrZ) ***nedovolaných*** mimotrestních právních předpisů (**normativní znaky SkPTČ**) zaviněním **není zahrnuta**; pachatel však o nich *vědět musí* jen fakticky alespoň na úrovni laických představ; např. ví, že neplatí výživné na své dítě, pouze neví, že takto neplní podle ZOR „zákonnou povinnost vyživovat jiného...“, § 196 TrZ ...

Vztah zavinění k MATERIÁLNÍ stránce TČ

Zaviněním SŠTČ **není zahrnuta** co do výsledku jejího ***hodnocení***, zavinění zahrnuje

pouze *skutečnosti*, z nichž SŠTČ vyplývá ...

(PF UK „minimalistické/nulové ř.“) = pro pachatele **nepříznivé** pro svůj *širší* záběr ...

Zaviněním SŠTČ **je zahrnuta** i co do výsledku jejího určitého ***hodnocení***, **včetně** *skutečností*, z nichž SŠTČ vyplývá ...

(PF MU, § 26 TrZ, „optimalistické ř.“) = pro pachatele **příznivé** pro svůj *užší* záběr ... (zásada subsidiarity trestní represe)

požaduje-li se schopnost rozpoznat SŠkodlivostí podmíněnou protiprávnost činu už jako podmínka příčetnosti (§ 26), není důvodu nepožadovat totéž i v souvislosti se zaviněním ve vztahu ke SŠkodlivosti samotné, jakožto materiální stránce TČ ...

závěr = otevřený, … protože nikoli jednotný ...

Konstrukce skutkových podstat z hlediska forem zavinění

VINA:

§ 13 odst. 2 TrZ

***ve skutkových podstatách základních platí jako pravidelná forma* ÚMYSL, nepožaduje-li TrZ *výslovně nedbalost*, např.: § 196/1 ...byť i z nedbalosti; kde TrZ mlčí, Ndb nestačí, např. § 228 odst. 1, § 229 ...**

§ 17 písm. a), b) TrZ

***ve skutkových podstatách kvalifikovaných platí jako pravidelná forma* NEDBALOST, nepožaduje-li TZ *výslovně úmysl*,**

např.: § 272/1, 3, a) ... úmyslně způsobí smrt (jako *těžší následek*,TěN),

jde-li o *jinou skutečnost (než TěN), přičte se, i když o ní pachatel nevěděl (NdbN),* nepožaduje-li TrZ *výslovně, aby o ní věděl,*

např.: § 175/1, 2 písm. c), § 118 ... spáchání TČ se zbraní ...; § 140/1, 3 písm. j) ... TČ spáchaný v úmyslu získat ... majetkový prospěch ...

TREST:

Vztah zavinění k okolnostem:

obecně polehčujícím (§ 41) TrZ neřeší, k obecně přitěžujícím (§ 42) řeší § 39 odst. 5 TrZ, obdobně jako § 17 TrZ ...

např.: § 42 písm. a) /premeditace/ vyžaduje úmysl ...

ustanovení § 17 a § 39 odst. 5 zároveň zdůrazňují potřebu diferencovat mezi VINOU a TRESTEM